

Matea Birtić
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
mbirtic@ihjj.hr

USPOREDBA SINTAKTIČKIH DOPUNA U E-GLAVI I SRODNIM VALENCIJSKIM MODELIMA

U ovome se radu uspoređuje sustav sintaktičkih (valencijskih) dopuna koje se rabe za opis valentnosti glagola u mrežnome valencijskom rječniku e-Glavi s valencijskim dopunama koje se pretpostavljaju u drugim valencijskim rječnicima ili opisima koji su poslužili kao model e-Glavi (VALBU 2004, E-VALBU, Samardžija 1986, RVHG 1993, Mrazović i Vukadinović 2009).

1. Uvod

e-Glava mrežni je valencijski rječnik nastao u okviru rada na projektu Baza hrvatskih glagolskih valencija. Projekt pripada osnovnoj djelatnosti Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. e-Glava nalazi se na mrežnim stranicama Instituta (<http://valencije.ihjj.hr/>) od studenoga 2016. godine. Mrežni valencijski rječnik sadržava obradu 57 glagola sa 187 značenja i 375 valencijskih obzrača. Zasad je mrežno dostupna skupina psiholoških glagola s obzirom na to da se obrada odvija prema semantičkim skupinama glagola, a ne prema abecednomu redu glagolskih natuknica. Kad je pojedina semantička skupina ili modul e-leksikografskoga procesa gotov, mrežno se objavi. Abecedarij mrežnoga valencijskog rječnika e-Glave obuhvaća 900 glagolskih natuknica ili lema. Glagoli su podijeljeni u 34 semantičke skupine. O karakteristikama i ustroju Baze hrvatskih glagolskih valencija te e-Glave, u čijoj je podlozi baza, pisano je do sada na više mjesta, pa se time nećemo detaljno baviti u ovome radu (Brač i Bošnjak Botica 2015, Birtić i Nahod 2016, Birtić i Runjaić 2016, u tisku, Birtić, Brač i Runjaić 2017).

U pristupu se glagolskoj valentnosti te njezinu leksikografskomu prikazu e-Glava u velikoj mjeri oslanja na njemački valencijski rječnik VALBU (Schumacher i dr. 2004)¹ i njegovu mrežnu inačicu E-VALBU (<http://hypermedia.ids-mannheim.de/evalbu/index.html>).² Kao VALBU i E-VALBU, e-Glava promatra valentnost kao svojstvo pojedinih glagolskih značenja, a ne samoga glagola, stoga možemo reći da je pristup valentnosti na određen način semantički utemeljen.³ Primjerice glagol *ljutiti se* može biti jednovalentan ili dvovalentan ovisno o kojem je njegovu značenju riječ.⁴ Na razini glagolskih značenja izdvajaju se valencijske dopune koje se potom opisuju morfološki, sintaktički i semantički. Valencijski opis uključuje sva tri opisa, a u ovome ćemo se radu baviti samo sintaktičkim opisom dopuna te se zato ne govori o usporedbi valencijskih dopuna, već sintaktičkih.

Budući da je izravan uzor u osmišljavanju vrsta sintaktičkih dopuna bio VALBU i E-VALBU,⁵ a neizravno su na e-Glavu utjecali i dosadašnji pristupi opisu valentnosti hrvatskoga (i sličnih) jezika koji se oslanjaju na njemačku valencijsku tradiciju (Samarđžija 1986, Rječnik valentnosti hrvatskih glagola (RVHG) 1993,⁶ Mrazović i Vukadinović 2009),⁷ usporedit će se naš sustav sintaktičkih dopuna sa sustavom dopuna u rječniku VALBU, sa sustavom dopuna M. Samarđžije pretpostavljenih za opis valentnosti hrvatskih glagola iz Samarđžija (1986),

¹ VALBU su izradili Helmut Schumacher, Jacqueline Kubczak, Renate Schmidt i Vera de Ruiter. Rječnik sadržava valencijsku obradu 638 njemačkih glagola. Opsežan uvod rječniku koji je napisao H. Schumacher obaseže 120 stranica, a objavljen je 2004. godine.

² Na mrežnim stranicama rječnika stoji da je izrađen pod vodstvom Jacqueline Kubczak prema rječniku VALBU.

³ „E-VALBU und VALBU liegt eine weite Auffassung eines semantisch begründeten Valenzbegriffs zu Grunde, der in den GRAMMIS-Einheiten Valenz und Verbvalenz ausführlich beschrieben wird” (<http://hypermedia.ids-mannheim.de/evalbu/projekt.html>).

⁴ U značenju ‘osjećati ljutnju’ glagol *ljutiti se* ima samo nominativnu dopunu, a u značenju ‘osjećati ljutnju prema komu/čemu; biti ljut na koga/što’ ima nominativnu i prijedložnu dopunu.

⁵ Oba rječnika vode se istim valencijskim i leksikografskim načelima te se uglavnom ne razlikuju osim u nekim pitanjima koja su uvjetovana i samim medijem objave. Kad se spominje rječnik VALBU nadalje u tekstu, mislit će se i na rječnik E-VALBU. Samo kad će trebati naglasiti razlike među njima, spominjat će se oba.

⁶ RVHG bit će ovdje kratica za *Rječnik valentnosti hrvatskih glagola*. Valencijski rječnik sa sedamdesetak glagola, kojem su autori Ivan Bauer, Nives Opačić, Ivo Pranjković i Marko Samarđžija objavljen je 1993. kao dio 4. sveska knjige *Kontrastivna analiza engleskog i hrvatskog jezika (Contrastive analysis of English and Croatian)* (od 75. do 109. str.) u izdanju Zavoda za lingvistik i Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Ta četverodijelna knjiga (od 1975. do 1993.) predstavlja rezultate projekta *Kontrastivno proučavanje hrvatskoga jezika prema stranim jezicima*. Posljednji, 4. svezak pod naslovom *Teorija valentnosti i Rječnik valentnosti hrvatskih glagola (The valence theory and the valency dictionary of Croatian verbs)* uredio je Rudolf Filipović te uz RVHG sadržava i pet studija o valentnosti hrvatskih jezikoslovaca.

⁷ *Gramatika hrvatskosrpskog jezika za strance* Pavice Mrazović i Zore Vukadinović izišla je 1990. godine i obično se citira prema toj godini. Ovdje smo se služili izdanjem iz 2009. godine pod naslovom *Gramatika srpskog jezika za strance*, pa to djelo citiramo kao 2009. U načelu se pristup valentnosti nije promijenio u drugome izdanju.

sa sustavom dopuna koji se rabio pri opisu sedamdesetak glagola u RVHG-u iz 1993. godine te sa sustavom dopuna iz Vukadinović i Mrazović (2009).⁸

2. Pristup valentnosti i sustav sintaktičkih dopuna u e-Glavi

U podlozi je pristupa valentnosti unutar mrežnoga valencijskog rječnika e-Glave klasična valencijska analiza rečenice prema kojoj je glagol središte rečenice (usp. Samardžija 1986, 1993, VALBU 2004), a svi ostali neglagolski elementi rečenice, osim veznika i čestica, pripadaju dopunama ili dodatcima. Dopune mogu biti obavezne ili neobavezne,⁹ a dodatci su uvijek neobavezni. Valencijski rječnici bilježe dopune, dok dodatci nisu dio valencijskoga opisa.¹⁰

Prema teorijskomu pristupu rječnika VALBU, koji je duboko ukorijenjen u prijašnje njemačke opise valentnosti,¹¹ pojam valentnosti ima semantičku i sintaktičku dimenziju. Glagol izabire određeni broj dopuna, najčešće određenoga morfološkog oblika (sintaktička valentnost), koje imaju specifičan odnos sa značenjem glagola (semantička valentnost). Ipak, dopune se razlikuju od dataka ponajprije po svojem specifičnome semantičkom odnosu s dijelovima glagolskoga značenja te samo sekundarno i po morfološkome obliku.¹² U

⁸ Osim e-Glave postoji još jedan mrežni valencijski rječnik hrvatskih glagola, naime Cro-VALLEX nastao 2008. godine. U njemu se slijedi češki valencijski rječnik VALLEX koji se ne temelji na njemačkoj valencijskoj tradiciji, već na češkome funkcionalnome generativnom pristupu, stoga njegov opis dopuna nije usporediv s našim pristupom sintaktičkim dopunama.

⁹ U hrvatskom se neobavezne dopune, prema njemačkom, često nazivaju i fakultativne (usp. npr. Samardžija 1986). U načelu nam se čini da je dobro rabiti taj naziv da bi se neobavezne dopune mogle terminološki razlikovati od dataka. U našem pristupu postoje neobavezne dopune i dodatci, koji se opet nazivaju neobaveznim. U njemačkoj se tradiciji katkada rabi i naziv *slobodan* za dodatke, a neobavezne dopune naziva se, kako smo rekli, *fakultativnim*, pa Schumacher (2004) tako govori o slobodnome dativu koji je datak (*der „freie“ Dativ*) i o *fakultativnim dopunama* (*Fakultative Ergänzungen*).

¹⁰ U e-Glavi, kao i u rječniku VALBU, ipak se katkada i dodatci bilježe, i to u napomeni ili dodatnoj obavijesti koje se nalaze na kraju glagolskoga članka.

¹¹ Konceptija se valentnosti u VALBU temelji na rječniku *Verben in Feldern* iz 1986. koji je također sastavio Schumacher i na njemačkoj gramatici Ulricha Engela iz 1988. godine (*Deutsche Grammatik*, Julius Groos Vlg. Heidelberg.).

¹² Poznato je da se valencijski sustav dopuna ne podudara u potpunosti s tradicionalnim dijelovima rečenice (subjekt, objekt, priložna oznaka). Primjerice, gramatike obično kažu da se objekt od priložne oznake razlikuje i semantički i morfološki. Objekt ima posebnu semantičku vezu s glagolom, a sam glagol određuje mu i morfološki oblik (padež ili određenu prijedložnu skupinu). Za razliku od toga, priložna oznaka nema tu posebnu vezu s glagolom, a morfološki joj oblik nije strogo zadan. Budući da u valencijskim sustavima dio priložnih oznaka pripada dopunama, a dio dodatcima, te različiti morfološki oblici mogu biti ostvarenja jedne dopune, samo jedan morfološki oblik nikada nije signal da je riječ o dopuni, a ne o dodatku. Zato je važniji semantički odnos dopuna s glagolskim značenjem, dio značenja kojim dopuna upotpunjuje glagol neizostavan je dio rečenice, morfolologija je u tome slučaju od sekundarne važnosti.

e-Glavi na osnovi korpusnih rečeničnih primjera identificiraju se dopune određenoga glagola. Svakoj se dopuni pridružuje sintaktički, morfološki i semantički opis. Uvođenjem morfološkoga opisa udaljujemo se od našega modela, naime VALBU nema poseban morfološki opis, već samo bilježi u napomeni uz glagol da se određeni morfološki oblik često pojavljuje kao ostvarenje neke dopune. Pri osmišljavanju kategorija e-Glave na umu su nam bili neizvorni govornici, stoga se činilo da je za napredno poučavanje hrvatskoga kao drugoga jezika vrlo važno imati i precizno određen morfološki oblik koji se na kojemu mjestu može pojaviti, primjerice točno obavijestiti korisnika da se predikatna dopuna uz glagol *doživjeti* može ostvariti imenicom u instrumentalu, pridjevom u instrumentalu ili *kao*-skupinom. U e-Glavi morfologija se smatra ostvarenjem sintakse.

Semantički opis dopuna obuhvaća definiranje pojedinačne semantičke uloge i izabiranje konceptualnih/semantičkih kategorija iz vanjskoga svijeta na koje se neka dopuna odnosi.

Na sintaktičkoj razini izdvojeno je deset vrsta dopuna oslanjajući se većinom na model dopuna predložen u rječniku VALBU (Schumacher i dr. 2004), ali djelomice i na modele Marka Samardžije (Samardžija 1986) i sustav dopuna predložen u RVHG-u (1993) te u Mrazović i Vukadinović (2009). Sva četiri modela potječu iz iste jezikoslovne tradicije,¹³ pa razlike između nabrojanih modela nisu velike.

U e-Glavi pretpostavlja se da je za opis svih glagolskih valencijskih uzoraka hrvatskoga jezika potrebno deset vrsta dopuna: *nominativna, genitivna, dativna, akuzativna, instrumentalna, prijedložna, priložna, predikatna, infinitivna* i *rečenična dopuna*. Rječnik VALBU za opis svih valencijskih uzoraka njemačkih glagola rabi osam skupina dopuna: *nominativna, akuzativna, genitivna, dativna, prijedložna, priložna, predikatna* i *verbativna (glagolska dopuna)*.¹⁴ U modelu koji je predložio Samardžija 1986. godine postoji također deset vrsta dopuna: *nominativna, akuzativna, genitivna, dativna, instrumentalna, prijedložna, priložna, infinitivna, pridjevna* i *imenička dopuna*. Za rječnik RVHG-a točno se ne navodi popis sintaktičkih dopuna i što one obuhvaćaju, međutim njihov se broj i vrste mogu iščitati iz popisa kratica i same obrade glagola. Neupitno je da autori pretpostavljaju *nominativnu, genitivnu, dativnu, akuzativnu, instrumentalnu, prijedložnu, adverbijalnu, imeničku, infinitivnu* i *rečeničnu* dopunu. Rečeničnu dopunu ne određuju kao natkategoriju, već ju bilježe prema

¹³ Samardžija (1986: 103) jasno tvrdi da se oslanja na Englov model, kao što se na Engela oslanjaju i Mrazović i Vukadinović (2009), na kojem se temelji i VALBU.

¹⁴ U uvodu se rječnika VALBU kaže da su te skupine dopuna već bile razrađene u rječniku „Verben in Feldern” kojim se mi nismo služili (Schumacher i dr. 2004: 29).

veznicima koji uvode rečenicu (daS, kakoS), prijedložne dopune bilježe kraticom pC (prijedložno-padežna veza kao dopuna), a padežne dopune bilježe pomoću početnoga slova padeža bez oznake za dopunu (N, G, D, A, I). Čini se da imeničku dopunu bilježe simbolom N, što je pomalo zbunjujuće budući da se isti simbol rabi i za nominativnu dopunu.¹⁵ Mrazović i Vukadinović (2009) izdvajaju devet vrsta dopuna potrebnih za opis valencijskih uzoraka srpskih rečenica: *subjekat, dopuna u genitivu, dopuna u dativu, dopuna u akuzativu, dopuna u instrumentalu, prepozicionalna dopuna, adverbijalna dopuna, predikativna dopuna i verbatimna dopuna*.

U sljedećem dijelu osvrnut ćemo se na sadržaj svake dopune u e-Glavi te usporediti njezin sadržaj sa sadržajem dopuna u navedenim valencijskim pristupima (VALBU 2004, Samardžija 1986, RVHG 1993, Mrazović i Vukadinović 2009).

3. Usporedba pojedinih dopuna u e-Glavi s ostalim valencijskim modelima

3.1. Nominativna dopuna

Nominativna dopuna u e-Glavi odgovara tradicionalnomu pojmu subjekta. Najčešća su joj morfološka ostvarenja imenska ili zamjenička skupina (tj. imenica ili zamjenica)¹⁶ u nominativu (*Marko se boji neprijatelja.*, *On voli Mirtu.*) te rjeđe kvantifikacijska skupina (*Mnogi od nas vole sladoled.*), infinitiv (*Pisati je užitak.*) ili pridjev (*Mladi i stari se ne slažu.*). Kao subjekt, tj. nominativna dopuna može se javiti bilo koja vrsta riječi. Međutim nije svaka imenica ili imenska skupina u nominativu ujedno i nominativna dopuna. Imenica ili imenska skupina u nominativu kao dio imenskoga predikata (*Ujak je siromah.*) ili sekundarna predikacija (*Ivan je postao bogataš.*) pripadaju predikatnoj dopuni.

U hrvatskome se jeziku u 1. i 2. licu često ispušta zamjenički subjekt (*Gledam film.*, *Dolaziš li sutra?*), a u 3. licu rjeđe. Prema našem pristupu smatra se da i u takvim slučajevima postoji subjekt koji nije izrečen te se nominativna dopuna i tada bilježi. U samoj leksikografskoj obradi taj se problem rješava tako da se pretpostavljena nominativna dopuna u obliku zamjenice zabilježi u

¹⁵ Primjerice valencijski uzorak u rečenici *Ana je bila pjevačica/pjevačicom*. bilježe kao (N) N, (N) je fakultativna nominativna dopuna, a N imenička dopuna.

¹⁶ U radu se često rabi samo naziv imenica ili zamjenica, a misli se i na samostalne imenice ili zamjenice (*dječak* ili *on*), ali i na imenske (*taj lijepi plavi dječak*) ili rjeđe zamjeničke skupine (*pametan ja*).

zagradama iza cjelokupnoga glagola, tj. naknadno se umetne u stvaran primjer s korpusa te se obrađuje kao i svaka druga realizirana dopuna.

Najveći broj glagola u hrvatskome jeziku ima nominativnu dopunu, dok je manji broj glagola nema. Toj manjoj skupini pripadaju avalentni ili nevalentni glagoli te jednovalentni ili dvovalentni glagoli čija jedina ili nijedna dopuna nije nominativna. U hrvatskom su, kao i u nekim drugim jezicima, avalentni glagoli najčešće meteorološki (*Kiši.*).¹⁷ Fiziološki su glagoli često jednovalentni glagoli s nenominativnom dopunom (*Vrti mi se., Kruli mi u želucu.*). Egzistencijski glagoli u pojedinim značenjima mogu imati samo jednu nenominativnu obaveznu dopunu (*Nema kruha.*) ili dvije obavezne dopune od kojih ni jedna nije nominativna (*Imanju nedostaje gospodarskih zgrada.*)¹⁸ Nominativnu dopunu smatramo obaveznom dopunom premda nije uvijek izrečena.

I rječnik VALBU definira je na sličan način, a naziva je nominativnom dopunom (*Nominativergänzung*), dok se u E-VALBU rabi naziv subjektna dopuna (*Subjektkomplement*). Samardžija (1986) smatra da su subjekti prvoga i drugoga lica fakultativne dopune te stoga mogu biti ispuštene.¹⁹ RVHG (1993) postupa s nominativnom dopunom na sličan način kao i Samardžija (1986). U tom se rječniku nominativna dopuna bilježi unutar okruglih zagrada koje označuju fakultativnu dopunu. Mrazović i Vukadinović (2009) također neizrečene subjekte ne smatraju fakultativnim dopunama, već smatraju subjekt „obaveznom/obligatornom dopunom”. Kao i E-VALBU, zovu ga subjektom, a ne nominativnom dopunom.

Naš pristup smatra da tzv. nulti subjekti u hrvatskom nisu fakultativne dopune, već obavezne nerealizirane dopune. Smatramo da je fakultativnost pojedine dopune svojstvo koje ovisi o valentnosti pojedinoga glagola te proizlazi iz njegove leksičke semantike. Nasuprot tomu ispuštanje subjekta prvoga i drugoga lica (i rjeđe trećega) u hrvatskome jeziku opća je gramatička (sintaktička) pojava koja je karakteristika tzv. jezika s nultim subjektom.

¹⁷ U našim se gramatičkim priručnicima takvi glagoli često nazivaju bezličnima (vidi npr. Katičić 2002: 84) te ih se razlikuje od obezličjenih koji su nastali preoblikom obezličjenja. S obzirom na tvorbenu bliskost tih dvaju naziva, u našem pristupu razlikujemo, u skladu s teorijom valentnosti, avalentne glagole i obezličene glagole kao rezultat preoblike. Postoje mišljenja da ih je bolje zvati bezličnima, ali u tu se raspravu sada nećemo upuštati.

¹⁸ S dvije dopune glagol *nedostajati* nije više strogo egzistencijski, već se značenjski približava glagolima posjedovanja, davanja i uzimanja, mijenjanja posjednika.

¹⁹ Fakultativne dopune odgovaraju neobaveznim dopunama u e-Glavi. To su dopune koje mogu biti ispuštene, tj. rečenica je ovjerena i bez njih. U slučaju nominativne dopune, prema našem mišljenju, nije riječ o fakultativnoj dopuni jer subjekt kad nije u 1. ili 2. licu najčešće ne može biti ispušten.

3.2. Genitivna dopuna

Genitivna dopuna obuhvaća besprijedložne objekte u genitivu (*Svijet se sjeća pape Wojtyle.*) te imenice u genitivu uz neke egzistencijske glagole (*Ovdje fali etike i morala.*). Genitivna dopuna može se ostvariti imenskom, zamjeničkom, pridjevnom i kvantifikacijskom skupinom. U obradi glagola u e-Glavi smatra se da dijelni (partitivni) i negacijski (slavenski) genitiv na imenicama ili imenskim skupinama koje se javljaju umjesto objekata u akuzativu ne pripadaju genitivnoj, već akuzativnoj dopuni (*Poželio sam kruha., Ne osjećam bolnih posljedica.*). Za razliku od toga, genitiv uz egzistencijske glagole, kao što je rečeno u početku, određujemo u e-Glavi kao genitivnu dopunu. Pojedini autori (usp. Zovko Dinković 2011) određuju te genitive također kao partitivne ili negacijske (*Ovdje fali etike i morala.* ili *Nema kruha.*). Ako je doista riječ o istoj morfološko-semantičkoj pojavi, onda su u e-Glavi te genitivne skupine opisane u jednom slučaju kao akuzativne, a u drugom slučaju kao genitivne dopune. Ono što nas je navelo na gore spomenuti opis jest činjenica da bismo u slučaju da te genitivne imenice shvatimo kao partitivne ili negacijske genitive, morali tvrditi da je genitiv uz egzistencijske glagole samo morfološka realizacija nominativne dopune.²⁰ Budući da za sada ne vidimo bolje rješenje, ostat ćemo pri takvu opisu.

Genitivna dopuna česta je uz povratne glagole, što bilježe i Mrazović i Vukadinović (2009), te se njihovo shvaćanje genitivne dopune ne razlikuje mnogo od onoga u e-Glavi. Također tvrde da je genitivna dopuna najčešće obavezna. Samardžija (1986) smatra da genitivnoj dopuni pripadaju i tzv. slavenski (negacijski) genitivi, te se u toj točki naš i njegov model razilaze. Sadržaj genitivne dopune u rječniku VALBU podudara se s našim određenjem genitivne dopune koliko je to moguće u dva relativno različita jezika. Schumacher i dr. (2004) također naglašavaju da se genitivi u predikatnoj funkciji, koji se javljaju u njemačkom, ne smatraju genitivnom dopunom.²¹

RVHG (1993) dosljedno uz svaki prijelazni glagol bilježi da glagol osim akuzativne može u negiranome obliku imati i genitivnu dopunu.

3.3. Dativna dopuna

Dativna dopuna u e-Glavi obuhvaća neizravne objekte u dativu (*Oko se divi ljepoti., Pomogla sam mu u svemu.*) te logičke subjekte u dativu (*Vrti mi se.*). Dativna se dopuna također može ostvariti imenicom ili imenskom skupinom, zamjenicom ili zamjeničkom skupinom, kvantifikacijskom skupinom i pridje-

²⁰ O alternaciji genitiva i nominativa pisano je više u Birtić (2001) i Zovko Dinković (2011).

²¹ Slično je, pretpostavljamo, i s hrvatskim konstrukcijama tipa *Djevojka je bila plave krvi.*

vom. Imenice u dativu mogu biti obavezne dopune, neobavezne dopune ili dodaci. Jedan su od najvećih izazova za valencijski opis dativno obilježene imenske skupine jer je za njih vrlo teško odrediti pripadaju li dopunama ili dodatcima. Logički subjekti u dativu i/ili iskustvenici u dativu uz psihološke glagole (*Blanki je dosadila duga kosa*), dativi jednakosti (*Lijeva strana odgovara desnoj.*), predikatni dativi (*Maslina pripada voću.*), pojedini dativi smjera (*Prišao je djevojci na šanku.*) i namjene (*Vjerno mu je služila dvadeset godina.*, *Zavidim sestri na njezinoj pameti.*) najčešće su obavezne dativne dopune. Dativ štete i koristi mogu biti neobavezne dativne dopune (*Prodala mi je jaknu za pedeset kuna*). Etički dativ (*Jesi li mi spavala dobro?*) i neke vrste posvojnoga dativa jesu dodaci. Temeljni je kriterij prema kojemu se razlikuju dativne dopune od dativnih dodataka test preoblake (posvojnoga) dativa u posvojni pridjev ili zamjenicu. Ako je takva preoblaka moguća, riječ je o dodatku, a ne o dopuni (*Nismo ti zabilježili grijeha.* → *Nismo zabilježili tvoje grijeha.*). Katkada je teško odrediti za dativ namjene, tj. za dativ primatelja te za dativ štete i koristi kamo pripadaju. Dativ štete/koristi često se smatra neobaveznom dopunom iako je njegova preoblaka u posvojni pridjev katkada moguća, a katkada nije (*Sin je oprao auto ocu.* → *Sin je oprao očev auto.*, *Nanio je obitelji sramotu.* → **Nanio je obiteljsku sramotu.*).

I u Schumacherovu predgovoru rječniku VALBU (Schumacher i dr. 2004) naglašeno je da postoje mnoge imenske skupine u dativu koje ne pripadaju dativnim dopunama ili je njihov status dvojbjen. U rječniku VALBU također se etičke, posvojne te dativne štete i koristi smatra tzv. slobodnim dativima, tj. dodatcima. U predgovoru se također kaže da je dativ u njemačkom češće neobavezna, a rjeđe obavezna dopuna.

Mrazović i Vukadinović (2009: 529) slično određuju dativnu dopunu kao i e-Glava. Autorice dativne koristi (*Sin ocu pere kola.*) ili dativne štete (*Što si ocu naneo sramotu.*) smatraju dopunama. Međutim, ne navode o kakvim je dopunama riječ. Etički i posvojni dativ smatraju dodatcima. O drugim dativima ne raspravljaju detaljnije.

Samardžija (1986) ne definira točno za sve dativne dopune kamo pripadaju, međutim napominje da u hrvatskom ima manje dvojba u razlikovanju dativnih dopuna i dodataka nego u njemačkom. Primjerice, za neke dativne štete smatra da pripadaju priložnoj dopuni, a ne dativnoj (*Približio sam se svom radnom stolu.*). A za posvojne dativne štete implicitno je čitljivo da pretpostavlja da su fakultativne dopune.

Pregledavajući dativne u RVHG-u (1993) može se iščitati da autori neizravne objekte (*Dijete se čudi majmunima.*) te pojedine dativne smjera i koristi/pri-

matelja (*Vera putuje prijateljima., Profesor je pročitao učenicima obavijest., Dao sam djetetu kruha.*) smatraju obaveznim dativima, dok pak neke druge dative štete/koristi i primatelja smatraju neobaveznim dopunama (*Dječak je ponio djevojčici torbu., Sanda je poslala sestri razglednicu.*).

3.4. Akuzativna dopuna

U e-Glavi akuzativna dopuna obuhvaća izravne objekte u akuzativu (*Vidio sam djevojku*). Kao što je već rečeno, dijelni i negacijski genitiv (*Poželio sam kruha., Nisam osjetio bolnih posljedica.*) uz prijelazne glagole na mjestu objekta smatraju se akuzativnom dopunom s morfološkom realizacijom u genitivu. Unutarnje objekte smatramo također akuzativnom dopunom (*Sanjao sam jedan divan san.*)²² Ne pripadaju sve akuzativno obilježene imenice u hrvatskome jeziku akuzativnoj dopuni, npr. akuzativ mjere (*Kaput me stajao masu novaca.*) pripada priložnoj dopuni. Načinski je akuzativ najčešće dodatak (*Hodali su ruku pod ruku.*), ali ga je katkad teško razlučiti od unutarnjih objekata (*Plakao je gorke suze.*). Akuzativna dopuna može se ostvariti imenicom ili imenskom skupinom, zamjenicom ili zamjениčkom skupinom, kvantifikacijskom skupinom, pridjevom (*Govorim njemački.*) i genitivom (dijelni, negacijski genitiv).

Schumacher (2004) u predgovoru rječniku VALBU ističe da je akuzativna dopuna uglavnom podudarna s izravnim objektom. Također smatra da unutarnji objekti, akuzativi pripadnosti,²³ akuzativi mjere te predikatni akuzativi ne pripadaju akuzativnoj dopuni. Prva dva akuzativa smatra dodatcima, a akuzativ mjere dijelom priložne dopune. U klasifikaciji unutarnjih objekata kao dodataka ne slijedimo naš model, rječnik VALBU, a akuzative mjere, kao i VALBU, smatramo priložnom dopunom. Akuzativa pripadnosti i predikatnoga akuzativa u hrvatskom, koliko mi znamo, nema.

Samardžija (1986) također izjednačava akuzativnu dopunu s izravnim objektom, a slično postupaju i RVHG (1993).

²² Unutarnje objekte uz prijelazne glagole opravdano je smatrati akuzativnim dopunama jer ti glagoli i inače imaju akuzativnu dopunu (*Sanjao sam noćas svoju baku., Sanjao sam noćas jedan divan san.*). Veći je problem što napraviti s onim glagolima koji inače ne mogu imati akuzativnu dopunu (*Plakao je gorke suze., *Plakao je majku.*). U Birtić i Matas (2009) utvrđeno je da unutarnji objekti dijele mnoga zajednička svojstva s objektima pravih prijelaznih glagola (pronominalizacija, pasivizacija, koordinacija). S toga aspekta opravdano ih je smatrati dopunom.

²³ U rječniku VALBU govori se o tzv. elementima pripadnosti (*Pertinenzelemente*) koji mogu obuhvaćati dativ pripadnosti (*Pertinenzdativ*) i akuzativ pripadnosti (*Pertinenzakkusativ*). U hrvatskom se za prvi ustalio naziv posvojni dativ (*Stao mi je na nogu.*), dok drugi u hrvatskom ne postoji.

Mrazović i Vukadinović (2009) detaljno opisuju akuzativnu dopunu te kažu da je ona nakon subjekta, tj. nominativne dopune, druga najčešća dopuna. Također tvrde da je kod mnogih glagola fakultativna, pogotovo kod glagola u ne-svršenome vidu, stoga je ona „obaveznija” s glagolima svršenoga vida. Tu tvrdnju ilustriraju sljedećom opozicijom:

Profesor je čitao (tu knjigu) cijeli dan.

Profesor je pročitao *(tu knjigu).

Treba primijetiti da se u pristupu e-Glave mogućnost glagola čitati da ima jednu ili dvije dopune ne objašnjava činjenicom da je ta dopuna neobavezna, već time da postoje dva značenja glagola čitati, od kojih je u jednome dopuna obavezna, a u drugome značenju dopuna ne postoji. Mrazović i Vukadinović (2009) detaljno raspravljaju i o partitivnome genitivu na akuzativnome mjestu te kažu da on zapravo signalizira neodređenost. Unutar istoga poglavlja opisuju i negacijski genitiv. Međutim, nigdje eksplicitno ne kažu smatraju li ove genitive akuzativnom ili genitivnom dopunom.

3.5. Instrumentalna dopuna

U našem se pristupu instrumentalnom dopunom smatraju neizravni objekti u instrumentalu (*Bavi se glazbom.*, *Ronaldo se ponosi sinom.*), ali i dio instrumentala koji se tradicionalno svrstava u priložne oznake, posebice sredstva (*Medo se hrani šumskim plodovima.*, *Ptica maše krilima.*, *Marko se oženio Ivanom.*).²⁴ Dio imenica u instrumentalu pripada predikatnoj dopuni (*Marka doživljavam svecem.*), a dio pripada i dodatcima.

Brač (2017) u svojoj doktorskoj disertaciji precizno opisuje značenja instrumentalna te ih određuje s obzirom na njihovu pripadnost obaveznim i neobaveznim dopunama te dodatcima. Tako autorica zaključuje „Dakle, instrumental može nositi različite semantičke uloge: sredstvo, tema, uzročnik, prostor, vrijeme, način te može biti obvezna dopuna glagola (tema, predikatno ime), neobvezna (sredstvo, uzročnik) te dodatak (prostor, vrijeme, način)” (Brač 2017: 271). Također smatra da je uz psihološke i neke druge glagole instrumentalna dopuna u dvovalentnoj strukturi najčešće obavezna (*Majka se ponosi sinom.*), dok je uz trovalentne psihološke glagole neobavezna (*Sin je majku iznenadio lošim ponašanjem.*, *Razljutila sam ga svojim neprestanim kvocanjem.*, *Zabavljao me svim mogućim šalama, ali ništa nije pomoglo.*).

²⁴ Prva dva primjera preuzeta su i adaptirana iz *Gramatike hrvatskoga jezika* autora Silića i Pranjkovića (2005: 234) te su navedeni kao primjeri za instrumental sredstva, dok je treći primjer iz Baze hrvatskih glagolskih valencija.

Samardžija (1986: 111) tvrdi da besprijedložni instrumental može imati tri funkcije u hrvatskome jeziku – funkciju predikata, priložne oznaka i objekta, a „instrumentalna dopuna obuhvaća samo onu treću”. Kao što je gore navedeno, naše shvaćanje instrumentalne dopune nešto je šire. U RVHG-u (1993) nema mnogo primjera s instrumentalnom dopunom, pa ne možemo zaključiti nešto više o njihovom pristupu instrumentalnoj dopuni.²⁵

Mrazović i Vukadinović (2009: 531) također kažu da je „nekada teško razgraničiti dopunu u instrumentalu od dodatka za način ili uzrok koji se često javljaju u instrumentalu”. Autorice tvrde da postoje neobavezne dopune u instrumentalu koje izražavaju sredstvo (*Ona mi maše maramicom.*, *Konj maše repom.*, *Ona uvijek leti avionom.*).²⁶ Kada se instrumentalom izražava način vršenja radnje, ističu, uvijek je u pitanju dodatak (*Ona mi priđe lakim korakom.*, *Opomenu ih tihim glasom.*). S njihovom se podjelom načelno slažemo jer imenice s tematskom ulogom sredstva slijedeći analizu u Brač (2017) svrstavamo u neobavezne instrumentalne dopune.

3.6. Prijedložna dopuna

U e-Glavi prijedložna dopuna obuhvaća one dopune koje se tradicionalno nazivaju prijedložnim objektima, kao u sljedećim primjerima: *Zaljubila sam se u tog dečka.*, *Ne razumijem se u ozbiljnu glazbu.*, *Petar Krešimir je kraljevao nad Hrvatskom.*, *Govore o svojoj sreći.*, *Nismo ni sanjali o takvu uspjehu.*, *U zadnje vrijeme često mislim na tebe.*, *Često se ljutim na svoje prijatelje.*²⁷ Kao što je poznato, nisu sve prijedložne skupine prijedložne dopune, dio ih pripada u priložnu dopunu, a dio i u dodatke. U razlikovanju prijedložne od priložne dopune, primjenjuju se slični kriteriji kao i u našim gramatikama opisanom razlikovanju prijedložnih objekata od priložnih oznaka (vidi npr. Katičić 2002: 136). Ako je prijedložnu skupinu moguće parafrazirati nekom drugom sintaktičkom skupinom, riječ je ili o priložnoj dopuni ili o nekom dodatku. Ako takva parafraza nije moguća, riječ je o prijedložnoj dopuni. Dodatne kriterije za razlikovanje prijedložnih od priložnih dopuna spominju Mrazović i Vukadinović (2009) te Samardžija (1986). Mrazović i Vukadinović (2009: 531) kažu da se prijedložna dopuna od priložne razlikuje i anaforizacijom – ako se dopuna zamijeni anaforom, u slučaju prijedložne dopune prijedlog ostaje sačuvan, dok

²⁵ Zanimljivo je da valentnost glagola *voziti se* (*Vesna se vozi vlakom.*) određuju kao (N) I, pri čemu nominativnu dopunu smatraju fakultativnom, a instrumentalnu obaveznom.

²⁶ Prema analizi iz Brač (2017) sve tri instrumentalne dopune ne pripadaju istome tipu dopuna. U prvim dvjema rečenicama riječ je o neobaveznim instrumentalnim dopunama s ulogom teme, dok je u zadnjoj riječ o dodatku, a ne o dopuni.

²⁷ Pojedini primjeri preuzeti su iz Silić i Pranjković 2005.

u slučaju anaforizacije priložne dopune to nije tako (*Mislimo često o Mariji / o njoj, On je opomene na više načina / tako*). Samardžija (1986: 116) tvrdi isto kad kaže „prijedložni su objekti u pravilu zamjenjivi ličnim zamjenicama, priložne oznake priložima”. Kao drugi kriterij za razlikovanje ovih dviju dopuna Samardžija (1986) navodi: „Kod prijedložnih objekata prijedlog zavisi od glagola koji ga regira i zato mu je vlastito značenje „zapostavljeno”. U priložnim oznakama prijedlog nije determiniran glagolom, nego semantički specificira odnos prema riječi koju regira. Iz ovoga slijedi da glagoli regiraju samo određene prijedloge, kadšto i samo jedan.”

Schumacher i dr. (2004) kažu da se prijedložna dopuna u njemačkome rječniku VALBU podudara s prijedložnim objektom. Također tvrde da je razlika između prijedložne skupine koja je dio prijedložne dopune i one koja je dio priložne dopune u zamjenjivosti prijedloga: prijedlog kao dio prijedložne skupine nije zamjenjiv s drugim prijedlogom, ali kao dio priložne skupine može se zamijeniti s prijedlogom slična značenja.²⁸ U njemačkom je prijedložna dopuna treća najčešća dopuna iza nominativne i akuzativne dopune te je češće obavezna nego neobavezna. Pretpostavljamo da u hrvatskom prijedložna dopuna nije treća najčešća dopuna zbog toga što mnoge prijedložne dopune u njemačkome odgovaraju instrumentalnoj dopuni u hrvatskome jeziku.

U RVHG-u (1993) mnogi se prijedložni izrazi bilježe kao pC (prijedložno-padežna veza kao dopuna), pa se izgleda u tome rječniku katkada ne povlači jasna granica između prijedložnih i priložnih dopuna. Prijedložnu dopunu uz glagol *govoriti* (*Ivan je govorio o svom povratku*.) bilježe kao pC, kao i neobaveznu priložnu dopunu uz glagol *kupati se* (*Dječaci se kupaju u rijeci*).²⁹ I metodološki, a i teorijski takvo je obilježavanje upitno. To više što je u drugoj rečenici najvjerojatnije riječ o dodatku, a ne o dopuni.

3.7. Priložna dopuna

Iako se priložna oznaka smatra tipično neobaveznim rečeničnim članom, mnoga su istraživanja pokazala da je uz neke glagole priložna oznaka obavezan član rečeničnoga ustrojstva te joj je oblik djelomice uvjetovan i određenim glagolom (Samardžija 1986, Silić i Pranjković 2005: 305, Palić 2011). Takve priložne oznake sadržaj su priložne dopune. Priložna se dopuna ostvaruje prilogom (*Predstava počinje sada*., *Tata se drži odlično*.), priložnom skupinom

²⁸ „Der Aufsatz sagt nichts über das/von dem/zu dem Problem der Angaben” (Schumacher 2004: 33). „Sastav ne kaže ništa o/za problem(u) informacija” (prevela M. Birtić).

²⁹ Nejasno je zašto izraz u *rijeci* obilježavaju kao pC kad pretpostavljaju i prilog kao dopunu, koju bilježe s Adv.

(*Dvorac se smjestio tamo gore.*), prijedložnom skupinom (*Ona živi u Londonu.*), imenicom u instrumentalu (*Predstave se održavaju subotom.*), imenicom u genitivu (*Sniženje počinje sljedeće subote.*), imenicom u akuzativu (*Sjednica je trajala jedan sat.*) i imenicom u dativu (*Približavali smo se šumi.*).

Jedno je od težih pitanja u opisu valentnosti razlikovanje priložnih dopuna od dodataka. Pretpostavi li se k tome da priložna dopuna može biti obavezna ili neobavezna, pitanje je po čemu možemo zaista razlikovati neobaveznu priložnu dopunu od dodatka. Pri tome problem otežava i činjenica da se priložne dopune i dodatci realiziraju istim morfološkim oblicima. U opisu valentnosti u e-Glavi pretpostavilo se da priložne dopune mogu biti i obavezne i neobavezne na temelju pojedinih primjera,³⁰ premda je za razlikovanje jednih od drugih teško uspostaviti jasne kriterije.³¹

Mrazović i Vukadinović (2009: 532) smatraju da priložne dopune mogu biti samo obavezne. Autorice kažu da se „ova dopuna najčešće javlja kao oblatorna uz glagole mirovanja i kretanja u prostoru, ali i uz glagole koji zahtevaju obligatorne vremenske i uzročne dopune”. Nadalje ističu da bi se mogle razlikovati tri vrste ovakvih dopuna: dopune za mjesto (pravac i cilj), dopune za vrijeme i za uzrok.

Nasuprot tomu Schumacher i dr. (2004) ističu da se priložne dopune javljaju često, ali da su rijetko obavezne. Stoga se u obradi valentnosti njemačkih glagola razlikuju obavezne od neobaveznih priložnih dopuna. Također se ističe da one zapravo pripadaju negdje u područje između dopuna i dodataka, ali da im se iz didaktičkih razloga pripisuje status dopuna.³² Priložna je dopuna natkategorija za devet tipova adverbijalnih podskupina u njemačkome jeziku.

Samardžija (1986: 118–120) kaže da priložna dopuna „obuhvaća one priložne oznake tradicionalne gramatike koje su uvjetovane valentnošću glagola i bez kojih bi, kao i bez ostalih dopuna, rečenica bila negramatičnom”. Samardžija tvrdi da glagol s određenom priložnom dopunom može biti u odnosu obavezne ili dje-

³⁰ Primjerice u rečenici *Dijete može reagirati na bjelančevine kravljeg mlijeka proljevom ili zatvorom*, pretpostavljamo da je *proljevom ili zatvorom* neobavezna priložna dopuna.

³¹ Palić (2011) daje jedan koristan test prema kojemu ona priložna dopuna koja mora biti ostvarena u istoj rečenici u kojoj je i glagol o kojem ovisi mora biti obavezna priložna dopuna (*On boravi u inozemstvu. / On boravi. On je u inozemstvu.*). Ako priložni izraz ne mora biti u istoj rečenici kao i glagol, riječ je o neobaveznoj priložnoj dopuni (*On je izišao iz kuće. On je izišao. Nije više bio u kući.*) ili o dodatku (*On čita knjigu u tramvaju. On čita knjigu. Vozi se u tramvaju.*). Međutim tim testom odvajaju se obavezne priložne dopune od neobaveznih priložnih dopuna i priložnih dodataka, a ne neobavezne priložne dopune od priložnih dodataka.

³² „Bei diesen Adverbialbestimmungen handelt es sich um eine Übergangszone zwischen Ergänzungen und Angaben. Die Grenze wurde aus didaktischen Gründen bewusst weit zugunsten Ergänzung gezogen” (Schumacher i dr. 2004: 34).

lomične zavisnosti. U odnosu su obavezne zavisnosti glagol *ponašati se* s priložnim izrazom *tako nenamješteno* u rečenici *Žene se ponašaju tako nenamješteno.* i glagol *stanovati* s prijedložnim izrazom *u hotelu* u rečenici *... stanovao je u hotelu, kad nije putovao.* U odnosu su djelomične zavisnosti glagol *ležati* i njegova priložna dopuna *na Savi* jer se taj glagol može javiti i bez nje:

Ležim (na palubi) i gledam u nebo.

Zagreb leži *(na Savi).

Činjenica da se glagol *ležati* može u prvoj rečenici javiti s priložnom dopunom ili bez nje, a u drugoj je rečenici ovjeren samo zajedno s priložnom dopunom, u e-Glavi se rješava semantički, s pomoću dvaju značenja. U prvome značenju glagol ima samo jednu dopunu (nominativnu), a u drugom dvije (nominativnu i priložnu).

U RVHG-u (1993) adverbijalna (priložna) dopuna izdvojena je kod nekoliko glagola, ali je uvijek obilježena kao obavezna.

3.8. Predikatna dopuna

Predikatna dopuna u e-Glavi obuhvaća sintaktičke skupine koje se mogu javiti kao dijelovi imenskoga predikata (*Marko je zao.*) ili kao dijelovi sekundarne predikacije (*Svi su ga doživljavali svecem.*). Predikatna dopuna može se ostvariti imenicom ili pridjevom u nominativu (*Ante je svećenik., Marko je postao zao.*) ili instrumentalu (*Bio je vojnikom u 2. svjetskom ratu., Svi su ga smatrali pametnim.*), kao-skupinom (*Doživljavali smo ga kao vođu.*), prijedložnom skupinom (*Drže me za budalu.*) i samo uz glagol *biti* imenicom u genitivu (*Ona je slabe pameti.*), te vjerojatno i prilogom, o čemu će više riječi biti kasnije. Koliko se može zaključiti iz dosadašnje obrade glagola, predikatna dopuna uvijek je obavezna.

U rječniku VALBU predikatna je dopuna natkategorija za predikatna imena i predikatne pridjeve, a može se ostvariti i kao *als*-skupina ili *wie*-skupina, koje se djelomice podudaraju s *kao*-skupinom u hrvatskome jeziku. Schumacher i dr. (2004) kažu da izdvajanje predikatne dopune ovisi o analizi glagola nepotpuna značenja. Ako ove imenske ili pridjevne dijelove smatramo dijelom glagolskoga kompleksa, tj. predikata, ne bi ih trebalo smatrati dopunama. Međutim, kako je naglašeno u predgovoru rječnika s valencijske točke gledišta mogu se i glagoli nepotpuna značenja smatrati nositeljima valentnosti.³³ O različitim teorijskim stajalištima u analizi sličnih predikacija u hrvatskom pisano je više u Birtić i Brač (2016).

³³ Ovdje smo se odlučili za neutralan naziv *glagoli nepotpuna značenja*. Silić i Pranjković (2005: 185–186, 290–291) sve glagole dijele na samoznačne i suznačne. Suznačni su pomoćni, modalni, fazni i perifrazni. Glagole koji zahtijevaju imenski dio predikata ili kakvu drugu nadopunu nazivaju sponskim ili polusponskim, a te dvije skupine smatraju vrstom modalnih glagola.

U e-Glavi odlučili smo također takve imenske, pridjevne i ostale dijelove izdvajati kao predikatne dopune, što nam se čini svrhovitim iz didaktičkih razloga.³⁴

Samardžija (1986) razlikuje dvije dopune, pridjevsku i imeničku, koje odgovaraju predikatnoj dopuni u e-Glavi. Imenička se dopuna može ostvariti imenicom u nominativu i instrumentalu, a u jeziku usmene narodne književnosti mogle su se u ranijim razdobljima ostvarivati i akuzativom i vokativom. U suvremenome jeziku takvih potvrda nema, pa ih ni e-Glava ne opisuje kao ostvarenja predikatne dopune. Pridjevska dopuna odgovara pridjevima u nominativu i instrumentalu uz glagole nepotpuna značenja. Samardžija (1986) o *kao*-skupinama ne raspravlja, međutim priloge koji se mogu pojaviti uz glagol *biti*, kao i neke druge morfološke oblike, ne smatra dijelom koje dopune, nego sintaktičkim osobitostima glagola *biti* te ih zove priloškim predikativom.³⁵

Međutim, pri obradi psiholoških glagola unutar e-Glave primijećeno je da se uz neke glagole, primjerice *doživljavati/doživjeti*³⁶ te *osjetiti (se) / osjećati (se)*, prilog može pojaviti umjesto predikatne dopune:

Petar se osjeti nemoćan / nemoćnim / budala / budalom/ kao budala/ nemoćno.

Žene doživljavaju ultrazvuk u trudnoći korisnim / velikom podrškom / kao pomoć / pozitivno.

Pitanje koje otvaraju valencijski opisi spomenutih glagola jest treba li prilog u gornjim rečenicama smatrati dijelom predikatne dopune, pa je prilog ustvari jedna od morfoloških realizacija predikatne dopune, ili je u tim primjerima riječ o priložnoj dopuni koja se prototipno ostvaruje prilogom.

Kao što smo napomenuli, Samardžija smatra da ne postoje priloški predikativi, osim u slučaju glagola *biti*, pa bi vjerojatno pretpostavio da je u tim slučajevima riječ o priložnim dopunama, iako ove konkretne glagole ne spominje.

Mrazović i Vukadinović (2009) predikatnu dopunu određuju puno šire nego Samardžija (1986), ali i šire nego e-Glava. Prema ovim autoricama osim imeni-

³⁴ Čini nam se da je bitno korisniku valencijskoga rječnika prenijeti da glagol *doživljavati* u značenju 'vidjeti koga/što kakvim' ima tri dopune – nominativnu, akuzativnu i predikatnu dopunu koja se može ostvariti instrumentalom, nominativom i *kao*-skupinom. S korisničkoga stajališta nije važno je li tu riječ o glagolu koji uzima dvije (nominativnu i malu surečenicu) ili tri dopune (nominativnu, akuzativnu i predikatnu).

³⁵ Samardžija (1986: 123) kaže: „Za primjere poput *Kuća je blizu*, tvrdi M. Stevanović da su priloški predikati jer u njima funkciju pripisivanje osobine onome o čemu se u rečenici govori vrše prilozi. (...) Za naše razmatranje bitno je, međutim, nešto drugo: činjenica da je priložni predikativ distribucijski vezan samo uz jedan glagol /*biti*/, što potvrđuju i Stevanovićevi primjeri, nije, dakle, karakterističan za određeni podrazred glagola koji bi mu otvarali mjesto u rečenici kao i ostalim dopunama, zbog čega će u proučavanjima valentnosti glagola *biti* tretiran kao individualna značajka glagola *biti*, ali ne i uvršten u dopune.”

³⁶ Više o dopunama uz glagole *doživjeti/doživljavati* vidi u Birtić i Brač (2016).

ca i pridjeva u nominativu i instrumentalu, *kao*-skupina, prijedložnih skupina, također i genitivna imenica, prilog, pa čak i posvojna zamjenica mogu biti realizacije predikatne skupine. Kao ilustraciju predikatne dopune koja se ostvaruje prilogom navode rečenice: *On se pristojno ponaša.* i *Ona uvek lepo izgleda.* Zanimljivo je primijetiti da Samardžija u gotovo identičnome primjeru (prvom) *Žene se ponašaju tako nenamješteno.* izdvaja *tako nenamješteno* kao priložnu dopunu. Mrazović i Vukadinović (2009) ukratko su se osvrnule i na činjenicu zašto su se odlučile priloge *pristojno* i *lepo* proglasiti predikatnim dopunama. Njihovo je objašnjenje da gornje rečenice bez tih priloga nisu gramatične. Međutim isto objašnjenje vrijedilo bi i kad bismo te dopune smatrali priložnima.

Obrada glagola *doživjeti/doživljavati* i *osjećati/osjetiti* unutar e-Glave navele nas je da i priloge uz te glagole smatramo ostvarenjima predikatne dopune.

U RVHG-u (1993) predikatne dopune nema, pretpostavlja se postojanje imeničke dopune. Nismo sigurni pretpostavljaju li autori i pridjevnu dopunu, kao i Samardžija (1986), s obzirom na to da uz glagol *biti* u primjerima *Vlatko je student.* i *Voće je zeleno.* uz oba primjera bilježe (N) N, dakle i imenicu i pridjev označuju kao imeničku dopunu.

3.9. Infinitivna dopuna

U našem pristupu infinitivi kao dopune glagolu čine zasebnu vrstu dopune. Samardžija (1986) također smatra infinitivne dopune posebnim razredom dopuna, a glagole koji mu otvaraju mjesto naziva infinitivnim glagolima. Također primjećuje da glagoli koji označavaju koju od etapa radnje zahtijevaju samo infinitiv nesvršenoga vida (*Nastavio je govoriti.* / **Nastavio je progovoriti.*). Zabilježio je također da se infinitivi mogu nizati jedan za drugim otvarajući mjesto jedan drugome. U rječniku VALBU (2004) te kod Mrazović i Vukadinović (2009) infinitivna dopuna zajedno s rečeničnim dopunama koje nisu ostvarenje koje padežne ili prijedložne dopune pripada u tzv. verbatimnu (glagolsku) dopunu.³⁷ Autorice navode tri važne karakteristike verbatimne dopune: verbatimna dopuna sadržava glagol koji je u ličnome ili infinitivnome obliku, verbatimna dopuna nije zamjenjiva imenskom ili prijedložnom skupinom (*On misli doći.* – **On misli dolazak.*), njezina su ostvarenja rečenice uvedene s *da*, zavisne rečenice uvedene upitnim riječima i infinitivne konstrukcije. Za ove autorice infinitivne dopune modalnim, modalitetnim i faznim glagolima nisu verbatimne dopune, nego čine glagolski kompleks.

³⁷ Schumacher i dr. (2004: 36) rabe naziv *Verativergänzung*, a Mrazović i Vukadinović (2009) naziv verbatimna dopuna.

U našem se opisu infinitivne dopune uz glagole koje autorice zovu modalitetnima bilježe. Primjerice infinitivna dopuna uz glagol *bojati se* bilježi se u e-Glavi pod značenjem ‘ne usuditi se što učiniti’, koji u tome značenju mijenja i pripadnost semantičkoj skupini.

U RVHG-u (1993) infinitivna dopuna također se posebno izdvaja te se bilježi kao *Inf*.

3.10. Rečenična dopuna

U našem su pristupu sve rečenice koje se javljaju kao dopune kojemu glagolu izdvojene u posebnu skupinu dopuna bez obzira na to može li taj glagol inače imati padežnu ili prijedložnu dopunu. Rečenična se dopuna ostvaruje rečenicama koje se uvode različitim vezničkim sredstvima. Kao morfološka ostvarenja rečenične dopune stoga izdvajamo rečenice uvedene s *da, što, kako, gdje, li*, upitnom riječju (*tko, što, kako, gdje, ...*), *neka, kao* + veznik i 0, koja stoji za rečenice uvedene bez veznika. Ako neki glagol može imati dopunu u obliku upravnoga govora, to obilježavamo riječju NAVOD. U njemačkim je valencijskim modelima, pa tako i u rječniku VALBU, uobičajeno rečenične dopune koje stoje umjesto koje padežne ili prijedložne dopune smatrati morfološkim ostvarenjem tih dopuna. Schumacher (2004) u predgovoru rječniku VALBU kaže da je katkada veoma teško odrediti za neku dopunsku rečenicu je li ona ostvarenje neke padežne ili prijedložne dopune ili pripada verbatimnoj dopuni.³⁸ Iz toga smo razloga odlučili sve rečenične dopune smatrati jedinstvenom vrstom dopuna. Rečenične dopune bilježe se u e-Glavi samo kad su obavezne.

U Samardžijinu opisu (Samardžija 1986) rečenična dopuna ne postoji kao poseban razred dopuna, a ni verbatimna, stoga se pitamo kamo bi on smjestio dopunske rečenice koje nisu zamjena za koju akuzativnu ili prijedložnu dopunu. Pitanje je koliko takvih rečenica postoji u hrvatskome jeziku, na što ćemo preciznije znati odgovoriti nakon što obradimo sve predviđene glagole u e-Glavi.

Kao što je već rečeno, Mrazović i Vukadinović (2009), kao i rječnik VALBU, većinu dopunskih rečenica svrstavaju u padežne dopune ili u prijedložnu dopunu, dok manji broj njih pripada verbatimnoj dopuni. Također kažu da „kod modalnih i modalitetnih glagola konstrukcije *da* + *prezent* nisu rečenične dopune, one su sastavni deo glagolskoga kompleksa”.

³⁸ „Die Abgrenzung ist aber in der Praxis nicht immer eindeutig: Er fragte mich, ob ich etwas zu essen bei mir habe. kann als satzförmige Akkusativergänzung (AkkSE) interpretiert werden oder als VerbE, je nach Bewertung des Struktursatzes „jemand fragt jemanden etwas” (Engel, 1998, GdS, 1997), prema Schumacher i dr. (2004: 36).

U RVHG-u (1993) rečenice se izdvajaju kao posebne dopune, i to svaka prema svojem uzorniku, te se rečenice bilježe kao: daS, kakoS, štoS, interrog.S, te da + prez.

4. Zaključak

Osvrnemo li se prvo na broj dopuna koje imaju valencijski modeli koji su poslužili kao uzor sustavu sintaktičkih dopuna u e-Glavi, možemo utvrditi da Samardžijin model, model iz RVHG-a te e-Glava imaju isti broj dopuna (deset). P. Mrazović i Z. Vukadinović pretpostavljaju devet vrsta dopuna za opis valencijskih modela srpskoga jezika (Mrazović i Vukadinović 2009). VALBU za opis svih njemačkih valencijskih uzoraka pretpostavlja osam skupina dopuna (Schumacher i dr. 2004). Rječnik VALBU te Mrazović i Vukadinović (2009) pretpostavljaju gotovo iste dopune za opis njemačkog i srpskog, uz minimalnu razliku što se u srpskom dodatno pretpostavlja i instrumentalna dopuna zbog različitosti padežnih sustava dvaju jezika.³⁹

Što se tiče opisa i sadržaja dopuna, može se primijetiti da naš model te Mrazović i Vukadinović (2009) smatraju nominativnu dopunu uvijek obaveznom dopunom, dok je RVHG (1993) i Samardžija (1986) gotovo uvijek smatraju fakultativnom dopunom. Njihova je pretpostavka utemeljena na mogućnosti koju ima hrvatski jezik da se subjekt prvoga i drugoga, a rijetko i trećega lica može izostaviti. Naglasili smo da je nulti subjektni parametar,⁴⁰ prisutan kod nekih jezika, opće svojstvo gramatike kojega jezika i ne pripada razini opisa valentnosti. Taj parametar zahvaća sve glagole s nominativnom dopunom i nema ništa sa semantikom ni sintaksom pojedinoga glagola stoga ne pripada valentnosti određenoga glagola.

U vezi s genitivno obilježenim imenskim skupinama, najzanimljivije je pitanje kamo smjestiti partitivne (dijelne) i negacijske (slavenske) genitive. Što se tiče negacijskih (slavenskih) genitiva Samardžija (1986) eksplicitno kaže da oni pripadaju genitivnoj dopuni. Što misli o partitivnim genitivima, nije nigdje

³⁹ U njemačkom se razlikuju četiri morfološka padeža (nominativ, genitiv, dativ i akuzativ) te sukladno tome i četiri padežne dopune. Za razliku od njemačkog u hrvatskom (i u srpskom) postoji sedam morfoloških padeža (nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, lokativ i instrumental) i pet padežnih dopuna (nominativna, genitivna, dativna, akuzativna, instrumentalna). Vokativ je neovisan o gramatičkom ustrojstvu rečenice te nikada nije uvjetovan glagolom, tj. nije argument glagola. Lokativ se uvijek javlja kao dio prijedložne skupine te također sam ne može biti argument glagola, tj. glagolska dopuna. Stoga imenice obilježene tim padežima nisu glagolske dopune.

⁴⁰ Jezici u kojima se može ispustiti subjekt uz finitne glagole često se nazivaju jezicima s nultim subjektom, a ta se razlika često u generativnim teorijama naziva nulti subjektni parametar (vidi npr. Radford 2004: 17).

jasno rečeno. e-Glava smatra partitivne (dijelne) i negacijske (slavenske) genitive na mjestu objekta dijelom akuzativne dopune. Čini nam se da im Mrazović i Vukadinović (2009) pripisuju istu analizu.⁴¹ RVHG (1993) uz svaki glagol koji može imati akuzativnu dopunu dosljedno bilježi da se ona može zamijeniti i genitivnim oblikom u negiranoj rečenici (N/G). Smatramo da to svojstvo ne treba bilježiti uz svaki glagol jer je u slučaju negacijskih i partitivnih genitiva također riječ o općoj gramatičkoj pojavi koja može zahvatiti sve glagole s izravnim objektom, te ne proizlazi iz valencijskih svojstava pojedinoga glagola, već iz općih načela gramatike kojega jezika.⁴² U e-Glavi može se uočiti dvostrukost u obradi partitivnih genitiva, partitivne genitive na objektnome mjestu smatramo akuzativnom dopunom, a one na „subjektnome” mjestu smatramo genitivnom dopunom te zasad za taj problem ne vidimo bolje rješenje. Nijedan od spomenutih valencijskih modela ne opisuje genitive na „subjektnome” mjestu, uz egzistencijske glagole. Unutarnje objekte u akuzativu e-Glava smatra dijelom akuzativne dopune, dok ih VALBU smatra dodatcima. U definiranju instrumentalne dopune, naš se rječnik uglavnom podudara s Mrazović i Vukadinović (2009), dok je Samardžijina definicija nešto uža. Prijedložna dopuna uglavnom je u svim pristupima jednako određena, osim što njezin sadržaj nije posve jasan u RVHG-u. e-Glava i rječnik VALBU razlikuju obaveznu i neobaveznu priložnu dopunu, dok Mrazović i Vukadinović (2009) smatraju da priložna dopuna može biti samo obavezna.⁴³

Jedno je od problemskih mjesta u valencijskim opisima hrvatskoga jezika granica između priložne i predikatne dopune. Priloge i priložne skupine u primjerima *Osjetim se nemoćno. Doživljavaju ga pozitivno.* ili *Žene se ponašaju tako nenamješteno.* može se smatrati predikatnim (Mrazović i Vukadinović 2009) ili priložnim dopunama (Samardžija 1986). U e-Glavi su se zasada prilozi i priložne skupine uz glagole *doživjeti/doživljavati* i *osjetiti/osjećati* analizirali kao dio predikatne dopune jer su zamjenjivi s morfološkim ostvarenjima predikatnih dopuna, dok bi priložna skupina uz glagol *ponašati se* pripadala priložnoj dopuni jer na istome mjestu ne može stajati ništa drugo osim priloga i priložne skupine.⁴⁴ Predikatna dopuna pretpostavljena je u rječniku VALBU, kod Mrazović i Vukadinović (2009) i u e-Glavi. Kod Samardžije i u RVHG-u

⁴¹ Jedan od recenzenata ovoga rada upozorio je da to možda i nije tako, ali zasada u izdanju gramatike iz 2009. godine nije pronađen nijedan dokaz koji bi potvrdio recenzetovu sugestiju.

⁴² Premda je pojava negacijskoga genitiva danas sve rjeđa.

⁴³ Mislim da takav pristup ima smisla. O tome se razmišljalo i kod obrade glagola u e-Glavi. Zaista nije jasno što razlikuje neobaveznu priložnu dopunu od dodatka. Nadamo se da ćemo tijekom obrade većega broja glagola biti u stanju sustavnije definirati te kriterije.

⁴⁴ Glagol *ponašati se* nije još obrađen u e-Glavi pa samo pretpostavljamo kakva bi njegova analiza mogla biti. Nakon što ga korpusno istražimo, moći ćemo preciznije reći koje sve dopune ima.

te dopune nema, njezin sadržaj pokrivaju imenička i pridjevna dopuna kod Samardžije, i samo imenička u RVHG-u. Samardžija, RVHG i e-Glava smatraju infinitive zasebnom vrstom dopuna, dok ih VALBU te Mrazović i Vukadinović (2009) svrstavaju u verbatimnu dopunu. Najveća razlika između e-Glave i ostalih modela odnosi se na pristup dopunskim rečenicama. Dok e-Glava gleda na sve dopunske rečenice kao na članove iste skupine dopuna – rečenične dopune, VALBU (2004) te Mrazović i Vukadinović (2009) dijele dopunske rečenice u dvije skupine. Rečenice kao dopune glagolu morfološka su ostvarenja koje padežne ili prijedložne dopune ili pripadaju verbatimnoj dopuni. U Samardžijinu modelu rečenice mogu biti ostvarenja prijedložne dopune i padežnih dopuna, ali verbatimnu dopunu ne pretpostavlja. Stoga se pitamo kamo bi on smjestio one rečenice koje nisu zamjenjive ni s jednom padežnom ni prijedložnom dopunom, poput dopunske rečenice *da će doći sutra* uz glagol *misлити* u rečenici *Marija misli da će doći sutra*. Nije potpuno jasno smatraju li se u RVHG-u (1993) rečenice neovisnom dopunom ili ostvarenjem koje druge dopune.

Ovim smo radom prikazali razlike u popisu i definiranju sintaktičkih dopuna u e-Glavi i njezinim uzorima. Također smo naznačili i problemska mjesta u opisu dopuna u hrvatskome jeziku (genitiv uz egzistencijske glagole, razlikovanje dativnih dopuna od dodataka, razgraničenje priložne i predikatne dopune, posebice uz glagole nepotpuna značenja). Smatramo da su za neka od njih u e-Glavi nađena prikladna rješenja (razgraničenje predikatne i priložne dopune), dok za druga smatramo da bi ih trebalo detaljnije promišljati i primjerenije opisati (genitiv uz egzistencijske glagole). Kako obrađujemo glagole, moguće je da će se sadržaj dopuna i dalje mijenjati i preciznije oblikovati, što će svakako pridonijeti jasnijem opisu hrvatskoga gramatičkog sustava.

Literatura:

- BIRTIĆ, MATEA. 2001. Imati ili biti. *Riječ* 7/2. 7–14.
- BIRTIĆ, MATEA; MATAS IVANKOVIĆ, IVANA. 2009. Akuzativne dopune uz neprijelazne glagole: što su unutrašnji objekti? *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 35. 1–19.
- BIRTIĆ, MATEA; RUNJAIĆ, SINIŠA. 2016. Ustroj Baze hrvatskih glagolskih valencija. *Zbornik sa Šestoga hrvatskoga slavističkoga kongresa*, u tisku.
- BIRTIĆ, MATEA; NAHOD, BRUNO. 2016. An outline of the online valency dictionary of Croatian verbs. *Research of Verbal Valency in Slavic Languages in the Past and Present = Výzkum slovesné valence ve slovanských zemích včera a dnes*. Ur. Skwarska, Karolína; Kaczmarska Elżbieta. Slovanský ústav AV ČR, v.v.i. Prag.

- BIRTIĆ, MATEA; BRAČ, IVANA; RUNJAIĆ, SINIŠA. 2017. The main features of the e-Glava online valency dictionary. *Electronic Lexicography in 21st Century. Proceedings of eLex 2017 Conference*. Ur. Kosem, Iztok; Tiberius, Carole; Jakubiček, Miloš; Kallas, Jelena; Krek, Simon; Baisa, Vít. Lexical Computing CZ s.r.o., Brno. <https://elex.link/elex2017/proceedings-download/>, pristupljeno 1. listopada 2017.
- BRAČ, IVANA. 2017. *Sintaktička i semantička analiza besprijedložnoga instrumentalna u hrvatskom jeziku*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 293 str.
- BRAČ, IVANA; BOŠNJAK BOTICA, TOMISLAVA. 2015. Semantička razdioba glagola u Bazi hrvatskih glagolskih valencija. *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja* 27/1. 105–121.
- CroVALLEX <http://theta.ffzg.hr/crovallex/> (pristupano između 2014. i 2017. godine)
- E-VALBU <http://hypermedia.ids-mannheim.de/evalbu/index.html> (pristupano između 2014. i 2017. godine)
- KATIČIĆ, RADOSLAV. 2002. *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika* (Treće, poboljšano izdanje). Nakladni zavod Globus – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb.
- KLOSA, ANETTE. 2013. The lexicographic process (with special focus on online dictionaries). *Dictionaries. An International Encyclopedia of Lexicography. Supplementary Volume: Recent Developments with Focus on Electronic and Computational Lexicography*. Ur. Gouws, Rufus Hjalmar; Heid, Ulrich; Schweickard, Wolfgang; Wiegand, Herbert Ernst. De Gruyter Mouton. Berlin.
- LEVIN, BETH 1993. *English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation*. University of Chicago Press. Chicago – London.
- MIKELIĆ PRERADOVIĆ, NIVES. 2008. *Pristupi izradi strojnog tezaurusa za hrvatski jezik*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 470 str.
- MRAZOVIĆ, PAVICA; VUKADINOVIĆ, ZORA. 2009. *Gramatika srpskog jezika za strance*. Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića. Novi Sad.
- PALIĆ, ISMAIL. 2011. O glagolima koji vežu adverbijalne dopune u bosanskome jeziku. *Suvremena lingvistika* 72/37. 201–217.
- RADFORD, ANDREW. 2004. *Minimalist Syntax: Exploring the Structure of English*. Cambridge University Press. Cambridge, MA.
- SAMARDŽIJA, MARKO. 1986. *Valentnost glagola u suvremenom hrvatskom književnom jeziku*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 221 str.

- SCHUMACHER, HELMUT I DR. 2004. *VALBU – Valenzwörterbuch deutscher Verben*. Gunter Narr Verlag. Tübingen.
- SILIĆ, JOSIP; PRANJKOVIĆ, IVO. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Školska knjiga. Zagreb.
- Šojat, KREŠIMIR. 2008. *Sintaktički i semantički opis glagolskih valencija u hrvatskom*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 277 str.
- ZOVKO DINKOVIĆ, IRENA. 2011. Egzistencijalni glagoli u hrvatskome. *Suvremena lingvistika*. 72/37. 279–294.
- Teorija valentnosti i rječnik valentnosti hrvatskih glagola*. 1993. Ur. Filipović, Rudolf. Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.

The comparison of syntactic complements in e-Glava and similar models of verb valency

Abstract

The paper compares the system of syntactic (valency) complements which are used for description of valency of Croatian verbs in the online valency dictionary e-Glava with systems of valency complements which are used in the valency dictionaries and descriptions which served as models for e-Glava (VALBU, E-VALBU, Samardžija 1986, RVHG 1993, Mrazović and Vukadinović 2009).

Ključne riječi: valentnost glagola, hrvatski jezik, sintaksa, valencijske dopune
Key Words: verb valency, Croatian language, syntax, valency complements